Հաստատված է
Պետության և
իրավունքի
տեսության և
սահմանադրական
իրավունքի ամբիոնի 31.08.2020թ.
նիստում (արձ.թիվ 1)
Ամբիոնի պետ՝
....
(ստորագրություն)
....
(ամիս ամսաթիվ)

ՀՀ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱՀԱՄԱԼԻՐ
ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐ

(Կազմվել է ուսումնական ծրագրի նախագծի հիման վրա)

ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄ	Մարդու իրավունքների հիմունքներ
ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԴԱՍԻՉ	
ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ	Իրավագիտություն, վճարովի ուսուցում
ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	Իրավագիտություն
ԱՄԲԻՈՆ	Պետության և իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոն E-mail: pitambion@mail.ru
ՀԵՂԻՆԱԿ/ՆԵՐ	Գ.Առաքելյան, հեռ. 055 56 67 23
ՈՒՍ.ՏԱՐԻ/ԿԻՍԱՄՅԱԿ	2-րդ կուրս, 2-րդ կիսամյակ
ԿՐԵԴԻՏՆԵՐ	2 (երկու)

Կրթական աստիճան	բակալավր
ԿՐԵԴԻՏՆԵՐ	2(երկու)
ԴԱՍԱԺԱՄԵՐԻ ԲԱՇԽՈՒՄ ԵՎ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՀԵՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՁԵՎԵՐԸ	«Մարդու իրավունքների հիմունքներ» դասընթացի ընդհանուր ծավալը կազմում է 60 ժամ, որից՝ 18 ժամ դասախոսություն, 14 ժամ սեմինար, 28 ժամ ինքնուրույն աշխատանք: Ինքնուրույն աշխատանքի համար նախատեսված ժամերին ուսանողը համալսարանական գրականության հենքի վրա վերլուծական և հետազոտական աշխատանքներ է իրականացնում, պատրաստում է ռեֆերատներ և էսսեներ, պատրաստվում է հաջորդ դասին: Լսարանային դասերը կայանում են շաբաթը մեկ անգամ 80 րոպե տևողությամբ: Դասընթացն ավարտվում է կիսամյակի վերջում՝ ստուգարքով:
ՄՈՒՏՔԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ	Դասընթացը կառուցվում է «Պետության և իրավունքի տեսություն» և «ՀՀ սահմանադրական իրավունք» դասընթացների հիման վրա:
ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ	«Մարդու իրավունքների հիմունքներ» դասընթացի շրջանակներում ուսումնասիրվում են մարդու իրավունքների ձևավորման պատմական գործընթացները, խնդրո առարկա հարցի հետ կապված կոնվենցիաները, ՄԱԿ-ի դերը, ժամանակի տեսական մոտեցումները
ՆՊԱՏԱԿ	Դասընթացի նպատակն է ուսանողներին համապարփակ դասախոսությունների միջոցով ներգրավել գիտահետազոտական աշխատանքների շրջանակ՝ հենք ընդունելով ՀՀ

	սահմանադրական դրույթ-ները, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը, ՄԱԿ-ի հռչակագրերը և դաշնագրերը, Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի դրույթները, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքը:
ԽՆԴԻՐՆԵՐ	Դասընթացի խնդիրներն են՝ ▪ ներկայացնել մարդու իրավունքների տեսության առարկան, համակարգը և խնդիրները ▪ կրոնի գործոնը մարդու իրավունքների ուսումնասիրության բնագավառում ▪ ուսումնասիրել ժամանակակից փաստաթղթերը և կոնվենցիաները, ինչպես նաև՝ տեսական մոտեցումները:
ԿՐԹԱԿԱՆ ԵԼՔԱՅԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ 1. Կարողանա	1)վերլուծել մարդու իրավունքների պաշտպանության սահմանադրական նորմերը և բարեփոխումներն այդ բնագավառում, 2)հիմնավորել մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների առաջնայնությունը բոլոր բնագավառներում 3)ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետության գործունեությունը մարդու իրավունքների միջազգային փաստաթղթերին միանալու և վավերացնելու բնագավառում: 4)ներկայացնել ՀՀ Սահմանադրության կարևորությունը մարդու իրավունքների

	պաշտպանության խնդրում, 5)քննարկումներ և բանավեճեր անցկացնել մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության և այդ բնագավառում կրոնի կարևոր դերակատարության վերաբերյալ, 6)վերհանել մարդու իրավունքների բնագավառում գոյություն ունեցող խնդիրները և բացթողումները և առաջարկել դրանց հնարավոր լուծման ճանապարհները, 7)վերլուծել մարդու իրավունքների պաշտպանության ունիվերսալ և տարածաշրջանային կոնվենցիաները, 8)ներկայացնել մարդու իրավունքների պաշտպանության վերահսկողության միջազգային կառուցակարգերը:
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	
Հիմնական	1.ՀՀ Սահմանադրություն, 2015թ, փոփոխություններով, 2.МГИМО, Международное право, М.2012, 3.Тиунов О.И. Международное гуманитарное право, М. 2009, 4.ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների միջազգային փաստաթղթերի ընտրանի, Երևան, 2009:
Լրացուցիչ	1..БекяшевК.А. Международное публичное право, М., 2014, 2.Международная жизнь, М. 2013, 3.Հանս Պետեր Գասեր, Միջազգային մարդասիրական իրավունք, Երևան, 1999

ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ		4.Международное право в 2-х томах, М. 2009, 5.Ֆլորանս Բենուա Ռոբեր, Հայնրիխ Կլեբես, Եվրոպայի խորհրդի իրավունք, Եվրոպայի խորհուրդ, Երևան, 2007թ.:

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԲԱՂԱԴՐԻՉՆԵՐ ԵՎ ԿՇԻՌ	Ստուգարք (ստուգված, չստուգված)
ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐ/ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐ	Սովորողը դասընթացից կարող է հանդես բերել մինչև 100%(ստուգված)առաջադիմություն: Սովորողների գիտելիքները, ունակությունները և հմտությունները գնահատվում են «Գերազանց», «Լավ», «Բավարար» և «Անբավարար»կամ «Ստուգված»կամ «Չստուգված»: Սովորողների գիտելիքները գնահատվում են հետևյալ չափանիշներով՝ ա) «Գերազանց», եթե սովորողը խոր և հիմնավոր է յուրացրել ամբողջ ծրագրային նյութը, սպառիչ, հաջորդական, գրագետ ու տրամաբանորեն կառուցված է շարադրում այն, չի դժվարանում պատասխանել, երբ ձևափոխվում է առաջադրանքը, ազատորեն լուծում է խնդիրներն ու կատարում գործնական առաջադրանքները, ճիշտ է հիմնավորում ընդունած որոշումները, ընդունակ է ինքնուրույն ընդհանրացնել և շարադրել նյութը՝ սխալներ թույլ չտալով, բ) «Լավ», եթե սովորողը հիմնավոր գիտի ծրագրային նյութը, գրագետ է և ըստ էության շարադրում է այն, հարցին պատասխանելիս թույլ չի տալիս էական անճշտություններ, կարողանում է ճիշտ կիրառել տեսական դրույթները, գործնական առաջադրանքները կատարելիս տիրապետում է անհրաժեշտ ունակություններին ու հմտություններին, գ)«Բավարար», եթե սովորողը յուրացրել է միայն հիմնական նյութը, բայց չգիտի դրա առանձին մանրամասները, թույլ է տալիս անճշտություններ, ոչ ճիշտ ձևակերպումներ, խախտում է ուսումնական նյութի շարադրման հաջորդականությունը և դժվարանում է կատարել գործնական առաջադրանքները, դ) «Անբավարար», եթե սովորողը չգիտի ծրագրային նյութի զգալի մասը, թույլ է տալիս էական սխալներ, չի կարողանում կատարել գործնական առաջադրանքներն ու լուծել խնդիրները:

	Դասապլանի որևէ փոփոխություն նախօրոք կտեղեկացվի ուսանողին:
ՆԵՐԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ	Սովորողի դասերին ներկայությունը բխում է նրա իսկ շահերից, քանի որ ներկայությունն ընթադրում է ունկնդրում, մասնակցություն քննարկումներին, չհասկացված կամ վատ հասկացված խնդիրների պարզաբանում, ինքնուրույն և գործնական աշխատանքների հանձնում: Ուսանողն այս դեպքում հնարավորություն է ունենում լսել ոչ միայն ծրագրային նյութը, այլև մասնակցել քննարկումներին, բանավեճերին, անել ինքնուրույն դատողություններ և հայտնել սեփական տեսակետը:
ԳՐԱՎՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ	Գրավոր աշխատանքների ժամանակ արգելվում է ծածկագրերից օգտվելը: Ծածկագրի հայտնաբերման դեպքում աշխատանքը գնահատվում է զրո միավոր:
ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ և ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ	Ինքնուրույն աշխատանքները անհրաժեշտ է կատարել առանց կողմնակի միջամտության և հանձնել դրանք նշված ժամանակահատվածում: Ինքնուրույն աշխատանքում արգելվում է գրագողությունը: Այլոց մտքերը օգտագործելու դեպքում ուսանողը պարտավոր է նշել աղբյուրը ըստ ընդունված ակադեմիական ձևաչափի:

ԹԵՄԱՏԻԿ ՏՐՈՀՄԱՆ ՔԱՐՏԵԶ

Թեմա 1 **Մարդու իրավունքների ձևավորման պատմական գործընթացը** **(2ժամ դասախոսություն, 2ժամ սեմինար պարապմունք)**	
Թեմայի հարցերը	**Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն**

1.Մարդու իրավունքների վերաբերյալ գոյություն ունեցող մոտեցումները: 2. Մարդու իրավունքների պաշտպանության պատմական արմատները	Հարցեր 1-2 - անցկացվում է դասախոսություն՝ ուսանողների ուշադրությունը իրավիրելով խնդրահարույց հարցերի վրա: Հարցեր 1-2 – սեմինար պարապմունք,քննարկում:

Թեմա 2 **Մարդու իրավունքների բիլլը՝որպես մարդու իրավունքների պաշտպանության առաջին իրավականոնակարգված փաստաթուղթ** **(2ժամ դասախոսություն,2ժամ սեմինար պարապմունք)**	
Թեմայի հարցերը	**Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն**
1. Մարդու իրավունքների բիլլի ամրագրման գործընթացը: 2. Մարդու իրավունքների բիլլը ԱՄՆ-ի Սահմանադրությունում: Փաստաթղթի նշանակությունը մարդու իրավունքների նորմերի իրավակա-նոնակարգման բնագավառում:	Հարցեր 1-2- դասախոսություն: Ուսանողները նախապես ծանոթանում են գրականությանը՝ խնդրո առարկա հարցերի վերաբերյալ ավելի խորը գիտելիքներ ձեռք բերելու նպատակով: Հարցեր -1-2-սեմինար պարապմունք՝ մարդու իրավունքների իրավականոնակարգման հետ կապված:

Թեմա 3 **Թ.Ջեֆերսոնը,Բ.Ֆրանկլինը և Ջ.Մեդիսոնի հիմնարար դերը**

Մարդու իրավունքների տեսության մշակման խնդրում (2 ժամ դասախոսություն)	
Թեմայի հարցերը	**Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն**
1.Մարդու իրավունքների առաջնային խնդիրները ըստ Թ. Ջեֆերսոնի, Բ. Ֆրանկլինի և Ջ. Մեդիսոնի: Խնդրո առարկա հարցի հետ կապված նրանց մոտեցումների ընդհանրությունը: 2. 1789 թ. Ֆրանսիայի Ազգային ժողովում ընդունված «Մարդու և քաղաքացու իրավունքները» հռչակագրի առանցքային նշանակությունը:	Հարցեր 1-2 - անցկացվում է դասախոսություն՝ խմբային քննարկման եղանակով: Ուսանողները նախապես ուսումնասիրում են քննարկվող նյութերը և ներկայացնում խնդրահարույց հարցերը: Հարցեր 1-2 - սեմինար պարապմունք՝ խնդրո առարկա հարցերի վերաբերյալ: **ՀԱՆՎԱԾ Է**

Թեմա 4

ՄԱԿ-ը որպես մարդու իրավունքների իրավական նորմերի մշակման, դրանց զարգացման և իրավականոնակարգման հիմնարար կառույց

(2ժամ դասախոսություն, 2ժամ սեմինար պարապմունք)

Թեմայի հարցերը	**Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն**
1. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի ընդունման գործընթացը ՄԱԿ-ում: 2. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը որպես մարդու իրավունքների տեսության կարևորագույն աղբյուր: 3. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը որպես համամարդկային արժեք:	Հարցեր 1-2 - կարդացվում է դասախոսություն: Հարց 3 -Ինքնուրույն աշխատանք: Ուսանողները ծանոթանում են հռչակագրի դրույթներին՝ավելի խորը գիտելիքներ ձեռք բերելու նպատակով: Հարցեր 1-3 – սեմինար պարապմունք, որի ընթացքում ստուգվում է սովորողների իմացությունը, ամփոփվում են ինքնուրույն աշխատանքի արդյունքները:

Թեմա 5

Մարդու իրավունքների խորհուրդը որպես մարդու իրավունքների բնագավառում կարևորագույն բարեփոխումների գործոն

(2ժամ դասախոսություն)

Թեմայի հարցերը	**Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն**

1. Մարդու իրավունքների խորհրդի ստեղծման անհրաժեշտությունը և իրավական հենքը: 2. Մարդու իրավունքների խորհրդի գործառույթները: 3. Մարդու իրավունքների խորհրդի տեսական և պրակտիկ նշանակությունը:	Հարցեր 1-3 - Անցկացվում է դասախոսություն, խմբային քննարկման եղանակով: Հարց 1-3 - սեմինար պարապմունք. ստուգվում է ուսանողների իմացությունը թեմայի հարցերի կապակցությամբ:

Թեմա 6

ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի ինստիտուտը որպես մարդու իրավունքների պաշտպանության ունիվերսալ մարմին

(2ժամ դասախոսություն,2ժամ սեմինար պարապմունք)

Թեմայի հարցերը	Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն
1. Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի ինստիտուտի ձևավորումը և գործառույթները: 2. Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի` զարգացող և անցումային շրջանում գտնվող պետություններում (ԱՊՀ երկրներ) ներկայացուցչությունների դերն ու նշանակությունը մարդու իրավունքների պաշտպանության բնագավառում: 3. Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի ինստիտուտի տեսական և պրակտիկ համագործակցությունը	Հարցեր 1-3 - անցկացվում է դասախոսություն. ուսանողները նախապես ծանոթանում են խնդրո առարկա թեմային վերաբերող նյութերին և գրականությանը, ներկայացնում են խնդրահարույց հարցեր: Հարցեր 1-3 – սեմինար պարապմունք: Ուսանողները ուսումնասիրում են ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի և նրա տարածաշրջանային ներկայացուցչությունների գործառույթները:

տարածաշրջանային և միջազգային կազմակերպությունների համապատասխան կառույցների հետ:	

Թեմա 7

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության միջազգային կոնվենցիաների և դաշնագրերի տեսական և գործնական նշանակությունը ժամանակակից միջպետական հարաբերություններում

(2ժամ դասախոսություն)

Թեմայի հարցերը	**Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն**
1. Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության եվրոպական կոնվենցիայի կիրառման իրավական հենքը: 2. ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների միջազգային դաշնագրերի կիրառման դժվարությունները և առանձնահատկությունները «Երրորդ աշխարհի» երկրներում:	Հարցեր 1-2 - անցկացվում է դասախոսություն խմբային քննարկման եղանակով: Ուսանողները նախօրոք ուսումնասիրում են քննարկվող նյութերը, բարձրացնում են խնդրահարույց հարցեր: Հարցեր 1-2 – սեմինար պարապմունք, որի ըն-թացքում ուսանողները ուսումնասիրում են խնդրո առարկա կոնվենցիաների և դաշնագրերի կիրառման հիմնախնդիրները տարբեր տարածաշրջաններում: Անդրադառնում են ընթացիկ առաջադրանքներին:

Թեմա 8

Մարդու իրավունքների պաշտպանի (օմբուդսմենի) ինստիտուտի ձևավորումը, նրա տեսական և պրակտիկ նշանակությունը

(2ժամ դասախոսություն, 2ժամ սեմինար պարապմունք)

Թեմայի հարցերը	**Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն**

1.«Օմբուդսմենի» ինստիտուտի ձևավորման պատմական գործընթացը: Եվրոպական պետությունների դերը խնդրո առարկա բնագավառում: 2.«Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ՀՀ օրենքի մշակումը և ընդունումը: Մարդու իրավունքների պաշտպանի ընտրությունը ՀՀ-ում և նրա գործառույթները:	Հարցեր 1-2 - կարդացվում է դասախոսության քննարկման եղանակով: Ուսանողները նախապես ուսումնասիրում են միջազգային փորձը և ներկայացնում իրենց մոտեցումները: Հարցեր 1-2- սեմինար պարապմունք. ուսանողները ծանոթանում են մարդու իրավունքների պաշտպանության ՀՀ օրենքին, այն համեմատում են այլ պետությունների համապատասխան օրենքների հետ և բարձրացնում խնդրա- հարույց հարցեր:

Թեմա 9

Կրոնի գործոնը և դրա հետ կապված հայեցակարգերը մարդու իրավունքների պաշտպանության բնագավառում

(2ժամ դասախոսություն,2ժամ սեմինար պարապմունք)

Թեմայի հարցերը	Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն

1. Իսլամը և մարդու իրավունքները: Շարիաթի իրավունքը մարդու իրավունքների պաշտպանության բնագավառում: 2. Կրոնական ուսմունքների դերը իրավունքների հայեցակարգի կայացման բնագավառում:	Հարցեր 1-2- կարդացվում է է դասախոսություն խմբային քննարկման եղանակով: Ուսանողները նախապես ծանոթանում են շարիաթի իրավունքի, Ղուրանի նորմերի, ինչ-պես նաև` իսլամում գոյություն ունեցող Սուննի և Շիա ուղղությունների հետ: Ուսումնասիրում են այդ բնագավառում գոյություն ունեցող նյութեր:  Հարցեր 1- 2- ստուգվում է ուսանողների ի-մացությունը տարբեր կրոնական ուսմունքների վերաբերյալ` կապված մարդու իրավունքների պաշտպանության հետ: Բարձրացնում են խնդրահարույց հարցեր:

Թեմա 10

Մարդու իրավունքների հիմնախնդիրները նոր ժամանակներում

(2ժամ դասախոսություն, 2ժամ սեմինար պարապմունք)

Թեմայի հարցերը	Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն
1.Մարդու իրավունքների գաղափարախոսությունը և փիլիսոփայությունը ժամանակակից միջազգային հարաբերություններում: Արևմտյան քաղաքակրթության դերը մարդու իրավունքների գաղափարախոսության բնագավառում: Մարդու իրավունքների բարեփոխումները ՄԱԿ-ի համակարգում:	Հարց 1- Անցկացվում է դասախոսություն խմբային քննարկման եղանակով: Ուսանողները միակողմանի ուսումնասիրում են խնդրո առարկա բնագավառին վերաբերող նյութերը` ընդգրկելով տարբեր հայեցակարգեր: Բարձրացնում են խնդրահարույց հարցեր: Հարց 1- ստուգվում է սովորողների իմացությունը մարդու իրավունքների բարեփոխումների գործընթացի վերաբերյալ:

Հարցաշար

□Մարդու իրավունքների հիմունքներ□ դասընթացի

1. Մարդու իրավունքների վերաբերյալ գոյություն ունեցող մոտեցումները
2. Մարդու իրավունքների պաշտպանության պատմական արմատները
3. Մարդու իրավունքների բիլլի ամրագրման գործընթացը
4. Մարդու իրավունքների բիլլը ԱՄՆ-ի Սահմանադրությունում: Փաստաթղթի նշանակությունը մարդու իրավունքների նորմերի իրավականոնակարգման բնագավառում
5. Մարդու իրավունքների առաջնային խնդիրները ըստ Թ. Ջեֆերսոնի, Բ. Ֆրանկլինի և Ջ. Մեդիսոնի: Խնդրո առարկա հարցի հետ կապված նրանց մոտեցումների ընդհանրությունը
6. 1789 թ. Ֆրանսիայի Ազգային ժողովում ընդունված «Մարդու և քաղաքացու իրավունքները» հռչակագրի առանցքային նշանակությունը
7. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի ընդունման գործընթացը ՄԱԿ-ում
8. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը որպես մարդու իրավունքների տեսության կարևորագույն աղբյուր
9. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը որպես համամարդկային արժեք
10. Մարդու իրավունքների խորհրդի ստեղծման անհրաժեշտությունը և իրավական հենքը
11. Մարդու իրավունքների խորհրդի գործառույթները
12. Մարդու իրավունքների խորհրդի տեսական և պրակտիկ նշանակությունը
13. Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի ինստիտուտի ձևավորումը և գործառույթները
14. Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի՝ զարգացող և անցումային շրջանում գտնվող պետություններում (ԱՊՀ երկրներ) ներկայացուցչությունների դերն ու նշանակությունը մարդու իրավունքների պաշտպանության բնագավառում

15. Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի ինստիտուտի տեսական և պրակտիկ համագործակցությունը տարածաշրջանային և միջազգային կազմակերպությունների համապատասխան կառույցների հետ
16. Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության եվրոպական կոնվենցիայի կիրառման իրավական հենքը
17. ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների միջազգային դաշնագրերի կիրառման դժվարությունները և առանձնահատկությունները «Երրորդ աշխարհի» երկրներում
18. .«Օմբուդսմենի» ինստիտուտի ձևավորման պատմական գործընթացը:Եվրոպական պետությունների դերը խնդրո առարկա բնագավառում
19. «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ՀՀ օրենքի մշակումը և ընդունումը: Մարդու իրավունքների պաշտպանի ընտրությունը ՀՀ-ում և նրա գործառույթները
20. Իսլամը և մարդու իրավունքները: Շարիաթի իրավունքը մարդու իրավունքների պաշտպանության բնագավառում
21. Կրոնական ուսմունքների դերը իրավունքների հայեցակարգի կայացման բնագավառում
22. Մարդու իրավունքների գաղափարախոսությունը և փիլիսոփայությունը ժամանակակից միջազգային հարաբերություններում: Արևմտյան քաղաքակրթության դերը մարդու իրավունքների գաղափարախոսության բնագավառում: Մարդու իրավունքների բարեփոխումները ՄԱԿ-ի համակարգում